

EĞİTİM VE ÖĞRETİM ETKİNLİKLERİNDE YÖNELME VE YÖNELTME

Ali Osman ENGİN*

Özet : Yönelme ve yönelme terimlerinin eğitim ve öğretim açısından detaylı bir şekilde değerlendirilmesi yapıldığı zaman, yönelmenin esas olarak öğrencinin eğitim ve öğretim süreci içerisinde, bireysel ve toplumsal ihtiyaçlarının karşılanmasına dönük teşebbüse geçmesine yardımcı olmak, kendisini bir sistem bütünlüğü içerisinde tanıma ve tanınmasına, mesleki gelişimi ile ilgili istedik davranışları kazanmasına, karar verebilme yeteneğinin gelişmesine, geleceğini plânlamasına yönelik olarak tasarlanıp düzenlenen organize çalışmaların tümü olarak tanımlanabilmektedir.

Anahtar kelimeler: Yönelme, Yönelme.

1. Giriş

Yönelme ve yönelme etkinlikleri; tamamen bilimsel kriter ve çerçevelere uydurulan sistemli etkinlikler olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Öğrencilerin kendi özel yetenekleri ve ilgileri doğrultusunda yönlendirilmeleri için bir takım seçme teknikleri kullanılır. Bu tekniklerin kullanılmasıyla, özellikle öğrencinin doğuştan getirdiği potansiyelleri doğrultusunda olması gereken hedeflere yönlendirilmeleri daha objektif ve daha kolay olacaktır. Psikolojik testler olarak adlandırılan bu testler ve test teknikleri daha da geliştirilerek öğrenme sürecine dahil edildikleri çağdaş eğitim sistemleri ve uygulamaları için kritik değerler taşıyan unsurlardır. Bilindiği gibi, eğitim ve öğretim uygulamaları sonucunda varılan hedeflerle ilgili olarak verilen kararlar, zaman içerisinde değişiklikler göstermektedir. Bu değişiklikler bazı bağımlı ve bağımsız değişkenlerden kaynaklanmaktadır. Öyleyse; öğrenci merkezli çağdaş eğitim ve öğretim uygulamalarında, sisteme dahil olan öğrencilerin bilimsel kriterlere uygun yaklaşımlar ile yönlendirilmelerinin temel bir gereklilik olduğunu vurgulayabiliriz..

II. Eğitim Sistem ve Uygulamalarında Yönelme ve Yönelme

Eğitim ve öğretim etkinlikleri çerçevesinde hedeflenen başarıyı yakalama noktasında karşılaşılan temel güçlükler, “yönelme ve yönelme” terimleri ile ifade edilen faaliyetlerin esasını oluşturmaktadır. Durum böyle olunca “yönelme ve yönelme”nin, öğrenciyi gereken normal süreci içerisinde beklenen en ideal başarıya ulaştırmak için belirleyici anahtarlar olduğu söylenebilir. Birey yapacaklarına doğru yönelmediği sürece başarıdan bahsedilemez. Yönelme süreci hiç şüphesiz yok ki bilimsel ve teknik gereklilikler doğrultusunda

* Dr. Atatürk Üni., K.K. Eğitim Fakültesi, Yabancı Diller Eğitimi ABD

yapılmalıdır. Böyle bir çalışma organize edilirken, karar aşamasında etkili olabilecek hususları şöyle sıralayabiliriz: **a)** Yönetim ve istihdam ile ilgili uygulamaları, **b)** Öğretimi özellikle uygulamada geliştirme, **c)** Psikolojik danışmanlık, **d)** Değerlendirme, araştırma, geliştirme gibi önemli kararlar eğitim ve öğretim etkinliklerini yönlendiren temel eğitim girdileridir.¹ Eğitim ve öğretim etkinliklerinde, öğrencilerin belki ilk bakışta fark edilemeyen ve onların psikolojik derinliklerinde gizli, dışa vuran bazı davranışları düzene koyan ve iç dünyalarını oluşturan potansiyel değerlerinin keşfedilmesi amacıyla organize edilecek olan ölçme ve değerlendirme testlerinin, denenmiş ve güvenilir olmaları ve amaca hizmet etme dereceleri üzerinde durulmalıdır. Yani kısacası aradığımız şeyleri bulup açığa çıkarma hedefini gerçekleştirebilecek gerçeklik ve geçerlilikte olmalıdır. Böyle bir çalışmada yine bilimsel kriterler esas tutulmalıdır. Belirlenen bilimsel kriterlere uygun olmayan ve eğitim ve öğretim sürecine dahil edilen testlerin veya test tekniklerinin, öğrencilerin doğuştan getirdikleri var olan potansiyel değerlerini ortaya çıkarmaları mümkün değildir. Öğrencilerin ifade etmeye çalıştığımız mevcut potansiyel yetenek ve kabiliyetleri doğrultusunda yönlendirilmeleri için verilecek olan kararların, sağlam dayanakları olan değerlendirmelere bağlı olmaları gerekmektedir. Buradaki karar verme sürecinde; amaçlar, devamlılık, genişlik, bütünlük, ölçme araçlarında çeşitlilik, kendi kendini değerlendirme, işbirliği, plânlama ve bireysel farklılıklar gibi değerlendirmelerin belirlenen temel ilkelerine de bağlı kalınarak, bunların hepsinin mutlaka işe koşulmaları zorunlu olmalıdır. Bütün bu unsurları da içeren psikolojik testlerin, özellikle seçilecek olan uygun zaman ve mekânlarda, uzman kişiler tarafından uygulanmaları gerekir. Ancak bu şekilde istenilen ve beklenen sonuçlar elde edilebilir. Öğrencilerin akademik başarıları, ilgileri, kişisel özellikleri ve tutumları gibi psikolojik özelliklerindeki gelişmelerine dayanılarak verilen kararların ve değerlerin eksiksiz bir envanterini çıkarabilmek her zaman mümkün olamamaktadır. Bunun yanında özellikle “yönlendirme” hizmetleri kapsamında, bazı önemli potansiyel değer ve yetenekleri belirlemek mümkün olabilmektedir. Bir öğretim kademesinde yürütülen eğitim-öğretim uygulamalarında, olası karar aşamalarından ve alanlarından bazılarını belirlemek maksadıyla aşağıdaki sorular sunulmakta olup, her sorunun arkasından uygulanacak olan psikolojik testler ve diğer değerlendirme teknikleriyle elde edilen bilgiler, bu tür soruların cevaplandırmasına önemli katkılar sağlamaktadır.² Bu sorular aşağıdaki gibi sıralanmıştır:

1. Öğrenciler için mevcut programlar ne ölçüde gerçekçidir?

¹ Cronbach, Lee, J., “Essentials of Psychological Testing”, New York: Harper and Row Publishers, 1970, s: 55.

² Grounlund, Norman E., “Measurement and Evaluation in Teaching”, New York: The Macmillan Company, 1972, s: 6 – 7.

2.Daha etkili bir öğrenme sağlanabilmesi için öğrenciler nasıl sınıflandırılmalıdırlar?

3.Öğrenciler hangi öğrenme güçlükleriyle karşılaşmaktadır?

4.Hangi öğrenciler yetenekleri ölçüsünde başarı göstermektedirler?

5.Hangi öğrencilerin psikolojik danışmaya, özel sınıflara veya tamamlayıcı programlara gönderilmeleri gerekir?

6.Hangi öğrenciler kendilerini yetersiz olarak değerlendirmektedirler?

7.Belirli ihtisas programları arasından bir tercih yapma durumunda olan öğrencilere, nasıl yardım edilebilir? Hangi öğrenciler hangi ihtisas programına yönlendirilmelidirler

Bu ve benzeri soruların cevaplandırılması ve bunlara dayanan sonuçlara varılmasında ve kararların verilmesinde; birey davranışının gözlenmesi, sayısal bir ölçek, ya da kategoriler sistemi ile betimlenmesine imkân veren düzenli birtakım uygulamalar sistemidir.³ İşte bu şekilde tanımlanan psikolojik testlerin her türlü eğitim-öğretim kademelerinde, öğrenenlerin potansiyel yetenek ve kabiliyetlerine göre bir öğretim programının tasarlanıp düzenlenerek uygulanması için, geniş bir uygulama alanı olmalıdır. Tablo-1, Psikolojik testlerin kullanım amaçlarını geniş bir sınıflamaya dayalı bir şekilde göstermektedir. Bu tabloda, farklı sayılabilecek türdeki psikolojik testlerin oldukça yaygın bir tarzda ve kapsamda kullanılan alanın, öğrencilere takdim edilen psikolojik hizmetler ve bu çerçevede “yönlendirme” alanı olduğu açıkça anlaşılmaktadır.

³ Cronbach, Lee, J., a.,g.,e., s: 26.

TABLO-1 STANDART TESTLERİN AMAÇLARI*						
AMAÇLAR	Testleri	Yetenek Testleri	Başarı Testleri	İlgi Testleri	Kişilik Testleri	Tutum Ölçekleri
Öğretime ilişkin						
xÖğrenme ürünlerinin değerlendirilmesi	x	x	x	?	-	-
xÖğretimin değerlendirilmesi	x	x	-	-	-	-
xÖğretim programlarının değerlendirilmesi	x	x	?	-	-	?
xÖğrenmenin tanımlanması	x	x	-	-	-	-
xNot verme	?	-	-	-	-	-
xGüdüleme(motivasyon)	-	?	-	-	-	x
Rehberliğe ilişkin						
xMesleki rehberlik	x	x	x	x	x	x
xEğitsel rehberlik	x	x	?	?	?	x
xKişisel rehberlik	?	?	x	x	x	x
Yönetime ilişkin						
xSeçme	x	x	?	-	-	-
xSınıflama	x	x	x	-	-	-
xYerleştirme	x	x	?	-	-	-
xHalkla ilişkiler(Bilgi)	x	x	?	-	-	-
xÖğretim programı hazırlama ve değerlendirme	x	x	-	-	-	-
xÖğretmenleri değerlendirme	?	?	-	?	-	-
xDış kurumlara bilgi sağlama	x	x	-	-	-	-
xNot verme						
ARAŞTIRMA	x	x	x	x	x	x
* 1- x bu amaç için kullanılmalıdır, yada kullanılabilir anlamına gelmektedir.						
2- ? İşareti ise, bu amaca hizmet edip etmediği konusunda bazı tartışmalar olduğu anlamına gelmektedir. ⁴						

⁴ Nehrens, A., William – Lehmann, J., Irvin, “Measurement and Psychology”, New York: Holt Rinhart and Winston, Inc., 1973, s: 378.

III. Eğitimde Psikolojik Testlerin Kullanımına İlişkin Ülkemizdeki Gelişmeler

A. Milli Eğitim Temel Kanunu ve Milli Eğitim Şûrası Kararları çerçevesinde Eğitim Uygulamalarımızda Psikolojik Testler:

Bireyi (öğrenciyi) tüm eğitim ve öğretim etkinliklerinin merkezinde gören çağdaş eğitim uygulamalarında, öğrencilerin; **a)** ilgililer tarafından ayrıntılı bir biçimde tanınması, **b)** kendilerinin kendilerine tanıtılması, onların gelişmelerini en üst düzeye çıkartmanın temel koşulları olarak kabul edilmektedir.

Eğitim evrensel ve küresel hedeflerinden birisi de, bireylerin; “isabetli karar verme gücü”nü geliştirmektir. Böylelikle bireyin, “kendini geliştirip gerçekleştirme” kapsamında kendi kendini tanımasına, kontrol edip yönlendirmesine ve gelişmesine engel olmayan ve bir anlamda gelişmeyi hızlandıran kararlar vermesine yardımcı olmayı amaçlayan, “eğitimde psikolojik hizmetler” ile ilgili uygulamalarda, psikolojik testlerden oldukça geniş bir şekilde yararlanma gereği, her zaman karşı karşıya olduğumuz genel gerçekliklerdendir. Nitekim, 1973 yılında yürürlüğe giren 1739 nolu “Milli Eğitim Temel Kanununun” 6. maddesi; tüm eğitim kademelerinde yönlendirme hizmetlerinden yararlanılması ve bu hizmetlerin yürütülmesinde de psikolojik testlerden elde edilen verilere dayanılması gereğini şu şekilde belirtmektedir: “Fertler, eğitimleri süresince, ilgi, istidat ve kabiliyetleri ölçüsünde ve doğrultusunda birtakım programlara veya okullara yöneltilerek yetiştirilirler...” Aşağıda, özellikle, eğitim sistemimizde psikolojik hizmetlerin ve bu bağlamda çeşitli psikolojik testlerden faydalanılması gereğinin, her hangi bir yasaya bağlanmasının başlangıcı olması bakımından, 1971 yılında toplanan VIII. Milli Eğitim Şûrası’ndan itibaren ülkemizdeki gelişmeler üzerinde durulmuştur. Kabul edilebilir nedenlere dayanan bu tür bir yaklaşımdan, daha önceki yıllarda, ülkemizde psikolojik hizmetler ve psikolojik testler ile ilgili olarak yapılan çalışmaların ve bu arada eski adıyla, “Test ve Araştırma Bürosu” nun yaptığı çalışmaların; 1970 yılından itibaren yoğunlaşan, ancak günümüzde de istenen düzeylere çıkarılamamış bulunan bu tür hizmetlerin temelini oluşturduğunu ifade etmekte fayda vardır. Nitekim bu makalenin diğer kısımlarında, gerektikçe bu tür çalışmalara da kısaca değinilmiştir. Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu’nun VIII. Milli Eğitim Şûrası’na sunduğu raporda; yeni sistem değişikliklerinde “Yöneltme Sınıfı” olarak kabul edilen lise 1. sınıftaki yöneltme işleminin; âdil, isabetli ve bilimsel yöntemlerle yapılmasının şart olduğu belirtilmiştir.⁵

1971 yılında, o zamanki adıyla; MEB Plânlama–Araştırma ve Koordinasyon Dairesi Rehberlik ve Psikolojik Danışma Bölümünce, “Psikolojik Testler–Genel Bilgi Rehberi” adıyla bir broşür yayınlanmıştır. Bu broşürde o tarihlerde, “Rehberlik ve Psikolojik Danışma Bölümün” de var olan testler;

⁵ M.E.B., “Sekizinci Milli Eğitim Şûrası-Esaslar, Raporlar, Kararlar”, Ankara: 1971, s: 2.

Genel Kabiliyet Testleri, Özel Kabiliyet Testleri ve Kişilik Testleri genel düzeyde tanıtılmıştır. Yayınlanan broşürde tanıtılan 20 testin ABD’de geliştirilmiş olup, doğrudan tercüme veya uygunlukları sağlanan testler oldukları, üzerlerinde norm, geçerlilik ve güvenilirlik çalışmaları yapılmadığı belirtilmektedir. Ayrıca broşürün giriş kısmında aşağıdaki açıklamalar yapılmıştır. “Broşürün içerisinde de beyan edildiği gibi, testlerin bünyemize uygunluğu tartışma konusudur. Ancak, testler rehberlik çalışmalarına katılanlara ve test geliştireceklere bir kaynak olabilir. Buna göre, bu broşürdeki testleri rehberlik ve ölçme amacıyla kullanacakların, sonuçları yorumlamada dikkatli olmaları gerekmektedir”.⁶ Hazırlanan broşürde adları ve özellikleri vurgulanan testlerin dikkate alınmış olmaları, ilgililerin önemle üzerinde durmaları gereken bir olgudur. 10.8.1970 tarih ve 1619 sayılı Tebliğler Dergisi’nde yayınlanan 10151 sayılı genelge esasları kapsamında, ülkemizde deneme bazında 50 öğretim kurumunda başlatılan rehberlik çalışmaları, bir yıl sonra MEB tarafından ve belirlenen ölçütleri esas alan değerlendirmeler yapılmıştır.

Bu değerlendirme sonuçlarında; **a)** Okullardaki rehberlik etkinliklerinde kullanılan ve amaçlara uygun olan, geçerli ve güvenilir test ve benzeri araçların yeterli düzeylerde bulunmadıkları ve bunların temin edilmesi için gayret sarf edilmediği, **b)** Merkezden yapılan yardımların yetersiz kaldığı, **c)** Okulların kendi etkinlikleri için geliştirdikleri araçların mevcut ihtiyaçları karşılamaktan uzak olduğu, **d)** Rehberlik ve araştırma merkezi bulunan illerdeki testlerden ne şekilde yararlanılacağı ve okullarla nasıl işbirliği tesis edileceğinin açıkça ifade edilmediği, **e)** Öğrenciyi tanıma araçlarını geliştirmek için okullarda fazla çalışma yapılmadığı, **f)** Genel yetenek, özel yetenek ve kişiliği ölçen testler, ilgi envanteri gibi araçların hangi yollardan temin edileceği gibi hususların tam anlaşılır olmadığı gibi sonuçlar elde edilmiştir.

Aynı raporun sonuç ve öneriler bölümünde, psikolojik testler ile ilgili olarak şu önerilere yer verilmiştir. “...Öğrenciyi tanıma araçları ve formlarından bazılarının geliştirilmesi ve uygulanması bölge okullarına bırakılabilir. Ancak yetenek, kişilik ve ilgi testleri gibi araçlar üniversitelerle işbirliği yapılarak, merkez örgütünde kurulacak komiteler tarafından geliştirilmelidir.⁷ 24 yıllık bir süre sonunda, belirlenen öneri doğrultusunda hangi çalışmaların yapıldığı ve belirlenen sorulara hangi çözümlerin getirildiği yine önemli konular olarak karşımızda durmaktadır. 1974 yılında, “Milli Eğitim Sistemimizin Bütünlüğü İçerisinde Programlar ve Öğrenci Akışını Düzenleyen Kuralları”nı masaya yatırmak için toplanan, IX. Milli Eğitim Şûrasında; öğrenci gelişiminin değerlendirilmesi ve “yönlendirme” hizmetlerinde birtakım psikolojik testlerden

⁶ M.E.B., a.g.e., b, 1 – 3.

⁷ M.E.B., “Orta Dereceli Okullardaki Rehberlik Çalışmaları Değerlendirme Raporu Plânlama – Araştırma ve Koordinasyon Dairesi Rehberlik ve Psikolojik Danışma Bölümü”, Ankara, 1972, s.: 32.

faidalanılması gereğinin yeniden vurgulandığı görülmektedir.⁸ Eğitim tasarım ve uygulamalarında, yönlendirme hizmetleri boyutu ve çerçevesinde görev yapan danışman ve sınıf öğretmenlerinin psikolojik testler bakımından, Bakanlık Merkez Örgütünün destek verdiği ifade edilen X. Milli Eğitim Şurasında; “Ölçme ve Bireyi Tanıma Araçlarının Hazırlanması” başlığı altında;

1.Genel Yetenek Testleri, farklı programlara ilişkin Özel Yetenek Testleri, İlgili Envanterleri ve Gözlem Formlarının,

2.Ülke çapında, yerleştirme amacına yönelik olarak uygulanmış olan ölçme programları sonuçları ve bunların türlü programlara göre normları,

3.Meslek ve iş analizleri ve mesleğin koşulları, iş için talep edilen nitelikler, ülkenin insan gücü ihtiyaçlarına ilişkin bilgiler,

4.Yönlendirmenin nasıl yapılacağı, izlenecek işlem yolları, uygulanacak test ve test dışı teknikler, yönlendirme ilkeleri konularında teknik bilgileri kapsayan el kitaplarının bakanlık merkez örgütü tarafından sağlanması da kararlaştırılmıştır.

Ayrıca bu alınan kararların etkin hale getirilmesi için, merkez örgütünde bir “Psikolojik Ölçme Araçları Merkezi” kurulması önerilmiştir. Bu merkez tarafından çeşitli psikolojik testlerin geliştirilmesi ve “Yönlendirme Hizmetleri” çerçevesinde kullanılmak üzere “Rehberlik Merkezlerine” gönderilmesine, psikolojik ölçme araçları üzerinde araştırmalar yapılmasına öncelik verilmiştir.⁹

1982 yılında toplanan XI. Milli Eğitim Şurası, öğretmen ve eğitim uzmanlarının sorunlarını ele almıştır. Bu şura da, eğitim ve öğretim etkinliklerinde on farklı uzmanlık alanı belirlenmiştir. Belirlenen bu uzmanlık alanlarından ikisi de “Eğitim de Rehberlik ve Eğitim de Ölçme ve Değerlendirme” olup; birincisinde uzmanın unvanı; “Okul Danışmanı” ve ikincisinde ise; “Ölçme ve Değerlendirme Uzmanı” şeklinde belirlenmiştir.

1. Okul Danışmanı

Uzmanın Tanımı: Okul danışmanı, her düzeydeki eğitim kurumlarında, öğrencilerin eğitim programı, meslek seçimi ve uyum sorunlarını çözmelerine yardım eden uzmanlardır. Günümüz eğitim ve öğretim etkinliklerinde bu ve benzeri önemli faaliyetlerin gerekliliğinin inkâr edilemez bir gerçek olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü daha işin başlangıcında şekillendirilmesi istenilen bireylere verilmesi gereken şeklin ve yönlendirilmesi gereken alanın bilinmemesi ve etkinliklerin buna göre organize edilmemesi, ortaya ürün olarak beklentilere cevap vermesi mümkün olmayan ve kendi ayakları üzerinde dahi duramayan bir bireyin çıkmasına sebep olacaktır. O zaman, kendi potansiyel kabiliyet ve yetenekleri doğrultusunda bir meslek edinemeyen ve mevcut

⁸ M.E.B., “*Milli Eğitim Sistemimizin Bütünlüğü İçerisinde Programlar ve Öğrenci Akışını Düzenleyen Kurallar Üzerinde IX. Milli Eğitim Şurasının İncelemesine Sunulan Öneriler*”, Ankara, 1974.

⁹ M.E.B., “*Onuncu Milli Eğitim Şurası: Öneriler, Konuşmalar, Kararlar*”, Ankara, 1982.

şartlardan dolayı bir meslek sahibi olan bireylerin üretici olmaları asla beklenmemelidir. Eğitim sistemimiz gereği ve üniversite giriş sınavı sonucuna bağlı olarak öğrencilerimizin kazanıp okumak istedikleri fakülte ve yüksekokul tercihleri oldukça farklı alanları kapsamaktadır. Öğrenci tercihlerinin fazla olması ve homojen bir dağılımın olmaması, burada gerçek bir sorunun olduğunu ifade etmektedir. Birçok eğitim kademesinden geçip, üniversite kapısına kadar gelen bir gencin yönelmesi gereken alanın çok net bir şekilde ve başka alanları de tercih etmeye gerek kalmayacak şekilde belirlenememiş olması, ülke kalkınması için temel gereksinim olan üstün vasıflı ve yaratıcı bireylerden mahrum kalmak anlamına gelmektedir. Bu kritik sorunun giderilebilmesi için mutlaka ehliyetli uzmanların görev başında olmaları gerekmektedir.

Görevleri: Okul danışmanı; yukarıda bahsedilen sorunların giderilmesine dönük olarak yetiştirilen ve eğitim öğretim kurumlarında bu maksada yönelik görev verilen uzman kişilerdir. Aynı zamanda öğrencilerin doğuştan getirdikleri gizil güçleri ve onların kendi kulvarlarında gelişmeleri için gereken ihtiyaçlarının açığa çıkarılması ve beklentileri konularında bilinçlenmelerini sağlayan, iş ve eğitim olanaklarından haberdar olmalarını, kendilerini toplumun beklentileri doğrultusunda yönlendiren okul danışmanı, organize ettiği tüm çalışmalarda geçerliliği kanıtlanmış ölçme teknik ve yöntemlerini de kullanabilmelidir. Okul danışmanının yukarıda ifade etmeye çalıştığımız çaba ve gayretlerinin odaklandığı hedef; öğrencilerin özellikle meslek edinimi ve yönelecekleri alanlarla ilgili olarak karar vermelerine yardımcı olmaktır. Bu yardım hiçbir zaman öğrencide olmayan potansiyel değerler doğrultusunda istikamet almaları için bir baskı şeklinde olamaz. Okul danışmanı uyguladığı bilimsel test sonuçlarını ilgili olduğu her öğrenciyle birlikte yorumlayarak öğrencilerin kendilerini objektif olarak tanımlarını sağlamaya çalışır. Böylece öğrenciler; kendilerini verimsiz kılan sorunların kaynağına rahatça inebilecekler ve uygun yol ve yöntemlerle çözebileceklerdir. Öğrencilerle ilgili olarak elde edilen kişisel bilgiler okul aile işbirliği çerçevesinde velilere de çocuklarının kişilik oluşumları ve sorunsuz yetişip olgunlaşmaları için ne tür davranmaları gerektiği noktalarında önemli kolaylıklar sağlayacaktır.¹⁰

2. Ölçme ve Değerlendirme Uzmanı

Uzmanın tanımı: Ölçme ve değerlendirme uzmanı, değişik eğitim ve öğretim kurum ve kademelerinde öğrencinin ilgi, tutum, kişilik ve başarılarını ölçüp değerlendirebilecek, öğrenciyi değerlendirme sonuçlarına ve toplumsal gerek ihtiyaçlara uygun eğitim programlarının hazırlanmasına temel oluşturacak düzeyde kuramsal alanda bilgili, yeterli ve bu teorik bilgileri doğru ve rahat bir düzeyde uygulayabilen uzman bir kişidir.

¹⁰ M.E.B., “On Birinci Milli Eğitim Şurası; Öneriler, Konuşmalar, Kararlar”, Ankara, 1982, s.: 121.

Görevleri: Ölçme ve değerlendirme uzmanı isminden de anlaşılacağı gibi; eğitim ve öğretim etkinliği yapılmakta olan kurum ve kuruluşlarda hazırlanan testlerin sağlıklı bir şekilde uygulanmasını ve sonuçların uygun istatistik yöntemleriyle değerlendirilmesini sağlar. Sonuçta öğrencilerin bölüm, program, ders, iş ve meslek seçimlerine, eğitim programları kapsamında yatay ve dikey geçişlerde sağlıklı kararlar verebilmelerine yardımcı olurlar.¹¹

Anlaşılacağı gibi, XI. Milli Eğitim Şûrasında, okul danışmanı ile ölçme ve değerlendirme uzmanından beklenen yönlendirme hizmetleri, çeşitli psikolojik testlerden yararlanma gereğini açıkça ortaya koymaktadır.

B. İlgili Araştırmalar ve Yayınlar Çerçevesinde Eğitim sistemimizde Psikolojik Testler:

Ülkemizde, çeşitli eğitim kurum ve kademelerindeki okullarda öğrencilere sunulması lâzım olan psikolojik hizmetler ve bu bağlamda yönlendirme hizmetleri uyarınca; **a)** Öğrencilerin karar verme irade ve güçlerini kuvvetlendirme ve artırma doğrultusunda çeşitli psikolojik test ve ölçme araçlarına duyulan ihtiyacı gösteren çalışmalar bulunmaktadır.¹² **b)** Psikolojik testlerden yararlanılarak öğrencilere bu hizmetleri sunmanın, onların kendilerine uygun kararlar vermelerindeki öğrenme adına olumlu etkilerini göstermek maksadıyla birtakım araştırmalar ve sonuçları bulunmaktadır.¹³ **c)** Kendilerine daha anlamlı ve etkili psikolojik hizmetler verebilmek için, bazı psikolojik testlerden faydalanılarak öğrencilerin ne şekilde gruplandırılacaklarını ortaya koyan çeşitli araştırma ve çalışmaların yapıldığını görmekteyiz.¹⁴ Ayrıca psikolojik hizmeti amaçlayan etkinliklerde kullanılmak üzere, geliştirilmiş psikolojik hizmetlerde kullanılmak üzere, yeni psikolojik ölçme araçlarının geliştirildiği, başka ülkelerde, özellikle A.B.D.'de geliştirilmiş olan bazı testlerin uyumlu hale getirilerek el kitapları şeklinde hazırlandığı da gözlenebilmektedir.¹⁵

Yapılan tüm bu hizmetlerin eğitim-öğretim ve hatta sosyal etkinliklerin her başlangıç noktasında motivasyonun önemine vurgu yapmakta ve işi daha da

¹¹ M.E.B., a.g.e., s.:136.

¹² Koç, Nizamettin, "Psikolojik Hizmetlerde Psikolojik Ölçme Araçları ve Sorunlar, Eğitimde Psikolojik Hizmetler ve Sorunlar", Türk Eğitim Derneği Yayını, Bilim Dizisi, No: 10, Ankara, 1987, s: 191 – 223.

¹³ Kuzgun, Yıldız, "Mesleki Rehberliğin Bireylerin Yetenek ve İlgilerine Uygun Mesleki Tanımlarına Etkisi", Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, No: 118, Ankara, 1982, s: 118.

¹⁴ Baymur, Feriha, *Kabiliyetleri Ölçüsünde Başarı Gösteremeyen Öğrencilere Yapılan Üç Türlü Yardım Şekli*, Hacettepe Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi, Sayı: 2, Ankara, 1970, s: 2.

¹⁵ Uğur, Öner, "Benlik Kavramı ile Mesleki Benlik Kavramı Arasındaki Farkın Akademik Başarı ile İlişkisi", Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi, Ankara, 1982.

pratik hale getirmeye çalışıldığı anlaşılmaktadır.¹⁶ 1988 yılında, Özel Dershaneler Birliği Derneği'nce yayınlanan "Özel Dershaneler Tıp Yönetmeliği"nin 7. maddesi özel dershanelerin kendi içlerinde "Rehberlik Servisi" ile "Ölçme ve Değerlendirme Servisi" isimli iki ayrı fonksiyonel birim oluşturulmasını öngörmektedir.¹⁷ Bu ve benzeri çok önemli gelişmeler çerçevesinde, birçok özel öğretim kurumlarının çatıları altında yapılmaya çalışılan yönlendirme uygulamalarında, sınırlı ölçülerde de olsa psikolojik testlerden yararlanılmaya başlandığı sevindirici bir şekilde gözlenmektedir. Ancak Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı okullarda bu konuda anlamlı sayılabilecek uygulamaların yapıldığını görememekteyiz. Örneğin, liseden mezun olan bir öğrencinin üniversite giriş sınavında yeterli puanı aldıktan sonra, girebileceği fakülte veya yüksek okul olarak oldukça fazla ve hatta oldukça farklı alanlardan tercih yapabilmesi, bu öğrencinin birinci ve ikinci kademe eğitim ve öğretimden sonra hala belli bir alana yönlendirilemediğini açıkça ve çok çarpıcı bir şekilde göstermektedir. Bu duruma benzer bir yanlış uygulama üniversitelerin bazı fakültelerinde yürütülmekte olan lisansüstü öğretim uygulamalarında görülmektedir. Bu fakülteler lisansüstü öğretime öğrenci alırken müracaat şartı olarak aynı fakülteden mezun olmuş olma şartı koymaktadırlar. Halbuki, lisansüstü öğretime başvuracak olan bir öğrenci daha hür ve bağımsız olarak sadece kendi yetenekleri doğrultusunda hareket etmektedir. Belki de üniversite giriş sınavında hür ve bağımsız olarak ve kendi yetenek ve kabiliyetleri doğrultusunda yapamadığı tercihinin burada yapmaya çalışmaktadır. Kanun ve yasalarımızın vermiş bulunduğu haklara rağmen lisansüstü öğretim istek ve arzularının önüne; ".hayır sen, bilinçli ve mutlaka kendi yeteneklerinin farkında olarak yaptığın objektif tercihin doğrultusunda ve bu alanla ilgili olarak kendini daha da geliştirip bilgi ve beceri sahibi olma istek ve arzunu gerçekleştiremezsin!" demenin ne bilimsel açıdan ve ne de etik açıdan hiçbir doğruluğu olamaz. Bu olsa olsa, kişisel veya ideolojik dürtülerden kaynaklanan bilim dışı bir zihniyetin yansımaları olabilir.

İfade etmeye çalıştığımız gibi, Milli Eğitim Temel Kanunu'nun ilgili hükümlerine; çeşitli Milli Eğitim Şuraları Kararlarına, yapılan çeşitli araştırmaların bulgularına dayanan önerilere rağmen, psikolojik testlerin yönlendirme hizmetlerinde kullanımı bakımından öngörülen hedeflerin çok gerilerde olduğunu belirtmek gerekmektedir. Bunun esas sebeplerinden bazılarını, bu konudaki mevcut kaynaklardan faydalanarak verilen bilgi ve belgelerden çıkarmak mümkündür. 1980 yılında, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesinde düzenlenen, "Türkiye'de Uygulamalı Psikoloji ve Sorunları" adlı 1. Yöresel Psikoloji Sempozyumunda, psikolojik testlerin

¹⁶ Özoğlu, S., Çetin, "Kuder İlgili Alanları Tercihi Envanteri Envanteri Mesleki Form CH El Kitabı", Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi, Yayını, No: 65, Ankara, s: 10 – 65.

¹⁷ ÖZ. DE. BİR., "Özel Dersaneler Tıp Yönetmeliği" Özel Dersaneler Birliği Yayını, No: 5, Ankara, 1988.

ülkemizdeki kullanım durumu ve sorunları üzerinde de durulmuştur. Bu sempozyumda, ülkemizde; a)Değerlendirme araçlarının (testlerin) sağlanmasında, birtakım nedenlere dayalı önemli güçlüklerin bulunduğu, b)Üniversitelerimizin bazılarında, var olan testlerden etkili ve yararlı bir biçimde faydalanma ve bölümler arası işbirliğine açık kullanma geleneğinin kurulamamış olduğu, c)Sistemli, organize ve örgütsüz yapılan çalışmaların, araç (test) sıkıntısında önemli bir sebep olduğu, d)Finansman konularında hükümetlerin, bağımlı veya bağımsız araştırma kurum ve kuruluşlarının ilgi ve birikimlerinin yeteri kadar uyarılamadığını, e)Yabancı menşeli değerlendirme araçlarının (testlerin) ilave çalışmalar çerçevesinde ve Türk normlarına göre uyarlanmış araçlar olarak ele alınmasında eksikliklerin olduğu vurgulanmaya çalışılmıştır.¹⁸

Söz konusu toplantı da, belirlenen sorunların çözümü için yapılan önerilerin bazıları aşağıdaki gibidir;

1. Bugün ülkemizde psikolojik hizmetlere ihtiyaçları olduğunu ileri süren kurum ve kuruluşların, bu mesleğin gerekli malzemelerle donatılmasının gereğinin bilincine varmaları gerekmektedir.

2.Testler üzerinde; geliştirme, standardizasyon, uyarılma v.b. çalışmalar yapma, ekip çalışmaları ile beraber yeteri miktarda maddi destekler gerekmektedir. Bu yüzden ilgili kurum ve kuruluşların işbirliği yapmaları gerekmektedir. Bütün bunlar daha net bir ifade ile bir örgütlenme sorunu olmakla beraber, vakit geçirilmeden ele alınmalıdır.

3.Testler konusundaki çalışma ve uygulamalar, psikologlar derneğinin aracılığı (denetimi) ile gerçekleştirilmelidir.

“Türkiye’de Orta Öğretim ve Sorunları”nın, alan uzmanlarından oluşan geniş bir ekip çalışmasına dayalı olarak kapsamlı bir biçimde incelendiği temel bir kaynaktaki; “eğitim bilimlerinin ilerlemesi ve eğitim uygulamalarının modernleştirilmesi, eğitim sistemimizde çeşitli uzmanlık hizmetlerinden yararlanmayı zorunlu hale getirmiştir” denilerek, bu uzmanlık hizmetlerinden birisinin de psikolojik testler ile ilgili hizmetler (psikometrik hizmetler) olduğu ifade edilmektedir.¹⁹

Bu kaynaktaki; **a)** Milli Eğitim Bakanlığı’nca psikolojik ölçme araçları geliştirmek ve bu araçlar üzerinde çalışmalar yapmak üzere kurulan çeşitli birimlere süreklilik kazandırılmadığı; bu birimlere esas görevlerinin yerine getirilmesi konularında sınırlı kalmalarına neden olunduğu, **b)** Seçme amacıyla kullanılan psikolojik ölçme araçları üzerinde gerekli psikometrik çalışmaların yapılarak daha sonraki yıllarda bunlardan yararlanma yollarının araştırılmadığı,

¹⁸ Uçman, Perin, “Psikologların Görev Tanımı ve Eğitimlerine İlişkin Sorunları Giderebilecek Çözüm Yolları”, Türkiye’de Uygulamalı Psikoloji ve Sorunları, Psikologlar Derneği Yayını, No: 1, 1980, s: 55 – 58.

¹⁹ Oğuzkan, Turhan, “Türkiye’de Ortaöğretim ve Sorunları”, İstanbul, Hisar Eğitim Vakfı Yayını, İstanbul, 1981, s: 1 – 57.

c) Zekâ testleri, yetenek testleri, ilgi ve kişilik envanteri gibi hazırlanışları daha derin uzmanlık gerektiren psikolojik testlerin geliştirilmesine hiç girilmediği, d) Psikolojik testlere (psikometrik hizmetlere) ilişkin örgütlenme ve yönetimde kayda değer hatalar yapıldığı; bu hizmetlerle alâkalı birimin başka başka birimlerin kanadı altına verilerek, hizmetin özel ve uzmanlık gerektiren niteliğinin gerektiği gibi dikkate alınmadığı, e) Bu tür hizmetleri yürütecek uzman elemanları tutmada Milli Eğitim Bakanlığı'nın sınırlı kaldığı ve bu nedenle bakanlık bünyesindeki psikolojik testlere ilişkin çalışmaların (psikometrik çalışmaların) büyük ölçüde aksadığı, gibi konular üzerinde durulmuştur.

Yukarıda işaret edilen sorunların, günümüzde de aynı yoğunlukta ve hatta yapılan sosyal ve psikolojik araştırmaların ortaya koyduğu verilere bağlı olarak daha da çoğalan bir oranda, önemini koruduğu söylenebilir. Birtakım ihtiyaçlara bağlı olarak psikolojik testlerden yararlanmada; psikologlarca öngörülen, çağdaş sistem ve uygulamalarda önemle üzerinde durulan, belli ilke ve standartlara uyulması gereği vardır. Bu ilke ve standartlar 1981 yılında tertiplenen “1. Ulusal Psikoloji Kongresi” kitabında; “Psikologlar için Aktöresel İlkeler ve Standartlar” başlığı altında yer almıştır.²⁰ Yapılan başka çalışmalarda olduğu gibi, öğrencileri yönlendirme uygulamalarında psikolojik testlerin kullanılmasının gereği ve önemi konumuzla ilgisi bakımından; test güvenilirliği ilkesi, test yorumlama ilkesi ve test yayımlama ilkesi başlıkları altında belirlenen esaslar olduğu gibi aşağıya çıkarılmıştır.

Test güvenilirliği ilkesi: İlke 12; değerleri bir ölçüde gizli tutulmasına bağlı olan psikolojik testler ile diğer değerlendirme araçlarının ve düzenlerinin teknikleri geçersiz kılabilecek biçimde yayın organ ve araçlarında çoğaltılmalarına ve açıklamalara yer verilmesi gerekir. Bu tür araçlar ancak profesyonel yeterlik ve ilgileri olup, bunların kullanılmasını koruyacak kişilere açık tutulmalıdır. Bu ilke çerçevesinde; popüler makalelerde veya diğer yayınlarda test ettiği gerçek ve puanlarla testler çoğaltılamaz ve yayımlanamaz. Psikolog, psikolojik testlerin ve diğer değerlendirme araçlarının öğretim amacıyla kullanılmasında onların özel ve belirleyici ilkelerinin yayılması tehlikesinin ortadan kaldırılmasından sorumludur.

Test yorumlama ilkesi: İlke 13; test puanları, test malzemelerinde olduğu gibi, yalnızca bunları uygun bir biçimde kullanmaya ve yorumlamaya ehil, yeterli olanlara açık olmalı, onlara verilmelidir. Bu ilke çerçevesinde: a) Bazen okullarda, sosyal kurumlarda veya velilere puanları duyurma amacıyla materyal hazırlanabilir ve bunlar yetkili psikologlar veya danışmanların gözetimleri altında kullanılır, b) Değerlendirme veya sınıflama amacıyla velilere, akrabalara, iş verenlere ve diğer ilgililere test sonuçları aktarılırken yanlış kullanma veya yanlış yorumlamaya karşı korunurlar. Genelde, test puanları

²⁰ Özoğlu, S., Çetin, “Psikologlar için Aktöresel İlkeler ve Standartlar”, 1. Ulusal Psikoloji Kongresi, Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Yayını, No: 29, İzmir, 1981, s:163.

yerine test sonuçları ve yorumlamalar ulaştırılır ve aktarılır. **c)** Test sonuçları öğrenci veya velilere doğrudan doğruya ulaştırılırken uygun, yeterli yorum ve önerilerle desteklenmelidir.²¹

Test yayımlama ilkesi: İlke 14; psikolojik testlerin ticari amaçla yayımlanması, ancak ve yalnızca bu testleri profesyonel bir biçimde sunacak ve yalnız yetkili ve yeterli kullanıcılara dağıtacak yayımcılarca yapılmalıdır. Bu ilke çerçevesinde: **a)** Testin standardize edilmesi yöntemini ve geçerlilik çalışmalarının özetini kapsayan, açıklayan, testin tanıtıcı kitapçığı, teknik el kitabı veya uygun raporu bulunmalıdır. **b)** Testin tanıtıcı kitapçığında, testin geliştirildiği popülasyon ve kullanma amaçları belirtilmelidir. Testin kullanılabilirlik, güvenilebilirlik sınırları ile onun geçerlilik özellikleri, tamamlanmamış veya yeterli araştırma yapılmamış boyutları varsa bunlar da mutlaka gösterilmelidir. Araştırmalara dayanmayan yorumlara ilişkin uyarılarda bulunulmalıdır. **c)** Testin el kitabında test sonuçlarının uygun teknikleri de kullanarak yorumlayabilmek için gereken profesyonel yeterlilikler belirtilmelidir. **d)** Test ile ilgili tanıtım ve reklamlar tatmin edici olmalı veya kandırıcı, aldatıcı olmamalıdır. Testlerin el kitapları eğitsel ve psikolojik testler için konulan standartları kapsamalıdır.

Eğitimde öğrencileri yönlendirme uygulamaları çerçevesinde psikolojik testlerden yararlanmada, bu ilkelere uyan yaklaşımlara işlerlik kazandırılması, bu hizmetlerin niteliği açısından oldukça büyük bir değer taşımaktadır. Başka kültürlerde geliştirilen dört ayrı zekâ testinin çeşitli gelişim evrelerinde olup, Türkiye’de belli bir bölgede yaşayan çocuklara uygulanmasından elde edilen sonuçlar, bu testlerin geliştirildiği kültürlerdeki uygulama sonuçlarından oldukça farklı olduğu görülecektir. Bu duruma bağlı olarak şu görüşlere yer verilmiştir: Bu testlerin geçerlilikleri şüphelidir. Güvenilirlik derecelerinin de araştırılmadığı bilinmektedir. Bu testlerin kültürümüz açısından standardizasyonlarının mutlaka gerçekleştirilmeleri gerekmektedir. Ancak batıda olduğu gibi, gerekli gözlemlerle desteklenerek kullanılmalarının daha doğru olabileceği anlaşılmaktadır. Bu durum gerçekleşinceye kadar, Türkçe’ye tercüme edilmiş tüm zekâ testlerinin sadece araştırma çabalarıyla kullanılmaları daha doğru olacaktır. Bu durum gerçekleşene kadar, Türkçe’ye aktarılmış bütün zekâ testlerinin sadece araştırma maksadıyla kullanılmaları yerinde olacaktır.²² Bizim ülkemizde kullanılan psikolojik testler hakkında basılmış kaynak bir el kitabı geliştirmek amacıyla yapılan bir çalışmada; Türkiye’de çeşitle amaçlarla kullanılmakta olan birçok psikolojik testlerin: **a)** Çoğunun dış kaynaklı olduğu, **b)** Çok azı için Türkiye’deki kullanımına ilişkin güvenilirlik verilerinin bulunduğu, **c)** Çok azının açıklamalı el kitaplarının hazırlanmış olduğu

²¹ Özoğlu, S., Çetin, a.,g.,e., s: 169 – 175.

²² Tuğrul, Belgen, “Stanford - Binet, KIT Cattel ve Porteus Zekâ Testleri ile MMPI Şahsiyet Testi Uygulama Sonuçları” 1. Ulusal Psikoloji Kongresi, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını: No: 29, İzmir, 1981, 102 – 121.

gözlenmiştir. Yine bu çalışmanın önemli bir diğer bulgusu da, bazı testlerin birkaç kurum tarafından birbirlerinden bağımsız ve habersiz olarak çevrilerinin yapıldığı anlaşılmıştır. Meselâ, Wechler Yetişkinler Zekâ Ölçeği beş ayrı kurum tarafından ele alınmıştır. Farklı araştırmacılar bulgularına dayanarak aşağıdaki sonuçlara ulaştıklarını ortaya koymaktadırlar:

1. Türkiye’de çeşitli amaçlarla pek çok psikolojik test ve envanter kullanılmaktadır.

2. Kullanılan bu ölçekleri kullananlar yeterli bilgiye sahip değillerdir.

3. Ölçekler, psikometrik özellikleri ve Türk toplumuna uygunlukları yönünden yeterli değillerdir.

4. Bu ölçeklerle ilgili başvuru kaynakları yok denecek kadar azdır.

5. Meslektaşlar ve kuruluşlar arası bir iletişim kopukluğu bulunmaktadır.²³

Belli araştırma sonuçlarına dayanan yukarıdaki sorunların var olduğu, günümüzde özellikle eğitim ve öğretim etkinliklerinde karşılaştığımız sorunlara bakıldığında oldukça açık bir şekilde anlaşılmaktadır. Çünkü bu tür etkinliklerde eğitim ve öğretim programlarının, öğrencilerin tam olarak açığa çıkarılmayan temayülleri ve kabiliyetleri doğrultusunda yapılamamış olması, biz eğitimcilerin karşısında duran kritik bir sorundur. Boğaziçi Üniversitesi tarafından Türkiye’de kullanılmakta olan psikolojik testler hakkında bilgi toplama maksadı ile bir yüksek lisans tez çalışması yürütülmüştür. Bu çalışmada belirlenen amaçlar şu şekilde sıralanmıştır:

1. Türkiye’de kullanılan psikolojik testlerin bir dökümünü çıkarmak,

2. Test kullanan bireyleri testlerin geçerlik, güvenirlik, standardizasyon ve normlar gibi psikometrik özellikleri ve testlerin sınırları konusunda bilgi sahibi olmalarını sağlamak,

3. Testlerin geliştirilmesi ve geçerlilikleri hakkında kaynak sağlamak,

4. Test kullananlara, testlerin değerleri ve sınırlılıkları hakkında bilgi vermek suretiyle uygulamalarda dikkatli ve duyarlı olabilmelerine rehberlik etmek,

5. Testlerin geliştirilmesi ile ilgili çalışmalarını teşvik etmek,

6. Bu işlerle ilgili olarak çalışanların birbirlerinden haberdar olmalarını sağlayarak aradaki iletişimi kolaylaştırmak.

Bu çalışmada; “Genel Zekâ Testleri”, “Özel Beceri Testleri” ve “Kişilik Testleri” olmak üzere üç genel başlık kapsamında 160 psikolojik test hakkında bilgiler verilmiştir. Araştırmada incelenen her test: **a)** Genel bilgi. **b)** Testin kısa tanıtımı. **c)** Uygulamalarda gerekli olabilecek pratik bilgiler. **d)** Teknik anlamda testin bir değerlendirmesi. **e)** Testin Türkiye’de kullanıldığı araştırma ve yayınlar, kendi başlıkları altında ve oldukça ayrıntılı bir biçimde tanıtılmıştır.

²³ Öner, Necla – Özge, Sevgi, “Türkiye’de Kullanılan Psikolojik Testler; El Kitabı Ön Çalışması” 1. Ulusal Psikoloji Kongresi, Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Yayını, İzmir, 1981, 122 – 133.

Oldukça kabarık olan bu kaynakta, testler ile ilgili araştırmacı ve uygulayıcılar için temel bir başvuru kaynağı niteliğini taşıyan bu önemli kaynakta hakkında bilgi verilerek tanıtılmaya çalışılan testler ile diğer testleri arşivinde bulundurarak, bunların testler için gerekli olan ilke ve standartlara uygun bir şekilde işe işlerlik kazandıran bir kuruluşun olması zarureti ortadadır.

C. Ölçme ve Değerlendirme Sistemi Özel İhtisas Komisyonu Raporu

Milli Eğitim Temel Kanununda belirtilen genel ilke ve amaçlar doğrultusunda, eğitim sistemimizde yeniden düzenleme, geliştirme ve iyileştirme çabaları çerçevesinde, “Ölçme ve Değerlendirme” konuları üzerinde çalışmak için, M.E.B. tarafından 1990 yılında kurulan özel ihtisas komisyonu bir rapor sunmuştur.²⁴

Raporun birinci kısmı, eğitim sistemi içerisinde öğrencilerin birer bütün olarak düşünülmesi ve eleme yerine başarının değerlendirilmesini esas alan bir “yönlendirme” ana temasını vurgulamaktadır. İkinci kısmında, çözümler ve öneriler, son bölümünde ise uygulama için program ve proje önerileri yer almaktadır. Bilim adamları, alan uzmanları ve ilgili bakanlık mensuplarının katılımı ile uzun dönemli bir grup çalışmasına dayalı olarak hazırlanan raporda, yönlendirme de psikolojik testler konularında önemli bilgilere ve önerilere yer verilmiştir. Bilim adamları, alan uzmanları, ilgili bakanlık mensuplarının iştirakleriyle gerçekleştirilen kapsamlı bir grup çalışması sonucunda hazırlanan raporda; “yönlendirmede psikolojik testler” konusunda aşağıdaki kayda değer bilgi ve önerilere yer verilmiştir:

1. Eğitim uygulamalarında, her eğitim kademesinde “yönlendirme” hizmeti veren “uzman elemanların” mesleklerinin gerekli kıldığı psikolojik ölçme araçları ile ilgili olarak, ulusal düzeyde hizmet veren “merkezi” bir kuruluşça desteklenmeleri, onların mesleklerini uluslar arası düzeydeki uygulamalarla bütünleşebilecek bir yapıda icra edebilmelerinin temel koşulu olarak kabul edilmektedir.

2.Değişik kademelerdeki öğrencilerin yönlendirilmelerinde kullanılacak ölçme araçlarının belirlenen maksatlara yönelik olarak kullanılabilmesi için: **a)** Varolan testleri bünyesinde toplayan. **b)** Mevcut olmayanları geliştiren ve uyarlayan. **c)** M.E.B.’na bağlı kuruluşlarda dağıtım, uygulama ve kullanım sistemini, psikolojik testler için olması gereken etik standartlara uygun bir şekilde kurup geliştiren ve denetleyebilen çağdaş bir “Psikolojik Ölçme Araçları Geliştirme Merkezi”nin kurulması uygun olacaktır. Tabii kurulacak olan böyle bir merkezin “Eğitim Araştırma ve Geliştirme Merkezi” ile bütünleştirilmesi çok daha manalı olacaktır. Psikolojik Ölçme Araçları Geliştirme Merkezi’nin, psikolojik testler sahasında yeterli formasyon ve uzmanlık bilgisi olan yeterli sayıda uzman elemanların, daha çok

²⁴ M.E.B., “Ölçme ve Değerlendirme Sistemi Geliştirme Çalışmaları”, 1. Ölçme ve Değerlendirme Sistemi Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara, 1990.

üniversitelerden olmak üzere, part-time çalışabilen uzman elemanlarca da desteklenen bir kurum olarak teşkilatlandırılması sağlanmalıdır.

3. Öngörülen merkezce, öğrenciyi yönlendirme etkinliklerinde çok önemli olduğunun farkına varılan, “Bilgisayar Destekli Programlar” faydalanmayı uygun bulan yaklaşımlarla, çerçevesi geniş bir “Psikolojik Ölçme Araçları Geliştirme Projesi” başlığı altında, ilgili kurum ve kuruluşlarca da (üniversiteler, ÖSYM, TÜBİTAK, DPT, v.b.) işbirliği esasına dayalı olarak; her öğretim kademesi için “yönlendirme” hizmetlerinde kullanılacak “psikolojik ölçme araçlarının” (testlerin) geliştirilmelerine başlanmalı ve hız verilmelidir.

4. Öngörülen merkezce oluşturulacak proje grubu, halen ülkemizde belirli amaçlar için uygulanan ulusal düzeydeki test programlarının sonuçlarından öğrencinin yönlendirilmesine yardım süreçlerinde etkili bir biçimde yararlanılmalıdır. Aynı zamanda ilgili kuruluşlarla da işbirliğine gidilmelidir. Örneğin ÖSS sonuçlarına bağlı olarak öğrencilerin yönlendirilmesine çalışılması gibi.

5. Özellikle vurgulamaya çalıştığımız, psikolojik ölçme araçlarından yararlanılması konusunda oluşturulacak sistemin işlerliğe kavuşturulabilmesi için bunun eğitim-öğretim etkinliklerinin işleyişi ile bütünleştirilmesinin sağlanması, yani hazırlanacak olan eğitim ve öğretim programlarının tasarlanmasından uygulanmasına kadar her safhasında mutlaka önceden uygulanan psikolojik ölçme araçlarının temel dayanaklar olmaları, hedeflerin çok daha objektif olarak belirlenmesini kolaylaştıracaktır. Bu doğrultuda, okullarda yönlendirme hizmetlerinde kullanılacak psikolojik ölçme araçlarının uygulanabileceği, yönlendirmeye dayalı bilgilerin verilebileceği, uygulanan psikolojik testlerin sonuçlarının “Bireysel veya Grup Yönlendirme Programları” çerçevesinde ele alınabileceği uygun bir yerin ve saatlerin haftalık okul programlarında yer almaları sağlanmalıdır. Çerçevesi geniş bir “Psikolojik Ölçme Araçları Geliştirme Projesi” başlığı altında, ilgili kurum ve kuruluşlarca da işbirliği esasına dayalı olarak; her öğretim kademesi için “yönlendirme” hizmetlerinde kullanılacak “psikolojik ölçme araçlarının” (testlerin) geliştirilmelerine başlanmalı ve hız verilmelidir.

6. Öngörülen merkezce oluşturulacak proje grubu, halen ülkemizde belirli amaçlarca uygulanmakta olan ulusal düzeydeki test programlarının sonuçlarından öğrencinin yönlendirilmesine yardım süreçlerinde etkili bir biçimde yararlanma imkânlarının, ilgili kuruluşlarla da işbirliği yaparak, belirlemesi sağlanmalıdır. Örneğin ÖSS sonuçlarına bağlı olarak öğrencilerin yönlendirilmesine çalışılması gibi.

7. Öngörülen merkez; **a)** İlköğretimin I. Ve II. kademelerinde, **b)** Orta öğretimde, **c)** Çok amaçlı ve programlı lisede olmak üzere, üç ayrı düzeyde öğrenciyi yönlendirme hizmetlerinde kullanılacak psikolojik testler bir “Okul Test Programı” ve “Proje” yaklaşımı çerçevesinde, öncelikle ele alınması gereken araçların neler olduğunu ortaya koyarak, bunlar üzerinde geliştirme ve uygulama çalışmalarına öncelik verilmesinin sağlanması gerekmektedir.

“Ölçme ve Değerlendirme Özel İhtisas Komisyonu”nun hazırladığı raporda yer alan ve özetlenen psikolojik testler ile ilgili önerilerin, 1995 yılında gerçekleştirilmeleri plânlandığı halde, ertelenmiş olan XV. Milli Eğitim Şurası hazırlık belgelerinde de yer aldığı gözlenmektedir.²⁵

1992 yılında, Milli Eğitim Bakanlığına bağlı bir şekilde teşkilatlandırılan ve görevleri: **a)** Eğitim ve öğretimde uygulanan yeni teknolojilerle ilgili gelişmeleri yurt içinde ve yurt dışında takip etmek ve değerlendirmek, **b)** Eğitim ve öğretim programlarını araştırmak, inceleyerek noksan görülen yerlerini geliştirmek ve Talim ve Terbiye Kurulu’na sunmak şeklinde belirlenen “EARGED” “Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı” adıyla yeni bir birim kurulmuştur. Bu kuruluşun amaçları, tanıtım belgesinde şöyle belirtilmiştir:

1.Türkiye’de eğitimin genel niteliğini iyileştirmek ve eğitimin kalitesini yükseltmek.

2.Eğitim sistemimizde yönetim ve ekonomik verimliliği artırmak.

3.Eğitim sistemimizi gelişen dünya şartlarına adapte etmek.

Kuruluşundan bu yana EARGED’in; özellikle fen ve matematik alanlarında 5., 8. ve 11. sınıflar için başarı testleri geliştirme denemelerinin dışında; çağdaş eğitim sistemi ve uygulamalarında; **a)** yönetsel, **b)** öğretimi geliştirme, **c)** yönlendirme, **d)** araştırma amacıyla oldukça geniş bir biçimde kullanılan psikolojik testler ile ilgili hiçbir çalışmaya girişmediği gözlenmektedir. Oysa EARGED’in yukarıda belirtilen amaçlarından birincisi ve üçüncüsü bu tür psikolojik ölçme araçlarının sistemin ana öğelerinden birisi haline getirilerek kullanımlarına işlerlik kazandırılmasını öngörmektedir.²⁶ Ayrıca, yine EARGED’in tanıtım dökümanında yer alan hedeflerinden: **a)** Eğitimle ilgili araştırma, inceleme ve geliştirme çalışmalarını bilimsel metotlarla yürütmek, **b)** Yurt içinde ve yurt dışında eğitim ve öğretimle ilgili gelişmeleri yakından takip etmek. **c)** Eğitimin kalitesini, OECD ülkeleri ortalamasına yükseltmek, v.b., biçimde ifade edilen hedefleri de bu kuruluşu; OECD ülkeleri de dahil olmak üzere, çağdaş eğitim uygulamalarında benzer kuruluşların örneğin, İngiltere’de “NFER” “The National Foundation for Educational Research” gibi psikolojik testler ile ilgili çalışmalar yapmakla da yükümlü kılmaktadır.

“Yönelme” ve “Yöneltme” kavramlarından, “Yöneltme” kavramı üzerinde genişçe durduk. Çünkü ifade ettiğimiz terimler bir anlamda merkezî olarak “yönlendirme” terimini de ifade etmektedir. Yönelme ise bu etkiye verilen tepkiyi ifade etmektedir. Aslında bu iki ifadeyi, “öğretim ve öğrenim”

²⁵ M.E.B., “On Beşinci Milli Eğitim Şurası” , Ön Komisyon Önerileri Üzerine Araştırma, Doküman No: 4, Ankara, 1995, c.

²⁶ M.E.B., “Bülten Özel Sayı”, Ekim 1995, Milli Eğitim Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı, 1995, a., M.E.B., “Bülten Özel Sayı”, Nisan, 1995. Milli Eğitim Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı, 1995, b.

terimleri ile de açıklayabiliriz. Çünkü, “yöneltme” ile “öğretim” ve “yönelme” ile de “öğrenim”, fonksiyonları açılarından denk gibidirler. Yönelen insanın beklenen ve istendik davranışlar edindiği açıkça gözlenebilmektedir. Bir başka açıdan bakıldığı zaman, dönütün görülmesi veya alınması anlamına gelmektedir. Burada dönüt derken anlamlı çıktıları kastettiğimiz anlaşılmalıdır. İnsanın eğitilebilir ve yönetilebilir sosyal bir varlık olduğu noktasından hareketle, modern öğretim programlarının veya modern yönlendirme programlarının merkezinde öğrenci bulunmaktadır.

Zaten buradaki işlenmesi gereken hammaddenin öğrenci olduğu oldukça açıktır. Bugün çağdaş eğitim akımlarının en popüler olanlarından birisi de, öğrenci merkezli eğitim akımıdır. Şüphesiz öğrenci merkeze konulduğu zaman, hazırlanacak olan bütün öğretim programlarının da öğrencinin sadece sınıf içerisindeki davranışlarını kapsaması çok objektif olmaz. Çünkü öğrenci okul ortamına gelinceye kadar belli ve çok önemli sosyal süreçlerden geçerek çeşitli deneyimler elde etmiştir. Böylece kendi doğuştan getirdiği kabiliyet ve yetenekleri ölçüsünde; kişilik, tutum ve zihniyet oluşumunu gerçekleştirmeye başlamıştır. İşte bu alt yapıların göz ardı edilmesiyle istendik davranışların kazandırılması kolay olmayacaktır. Belirlenen hedeflerin gerçekleştirilmesi işte öğrencinin edindiği değer yargıları, tutum ve davranışları kapsamında gerçekleşmeye başlayan zihniyet kodlarının da eğitim programının merkezine konulması gereği açıktır. Zaten programın öğrenci merkezli olması gereği savunulurken, kastedilen de budur. Esasında çocuğun yönünü tayin etmesi gereken merkezlerin bunlar olduğu görülmektedir.

Daha önce genişçe ifade etmeye çalıştığımız çeşitli ölçme ve değerlendirme usul ve yöntemleri vasıtasıyla çocukların ve öğrencilerin uygun eğitim programlarının işe koşulmasıyla rahatlıkla daha da geliştirilebilecek olan kabiliyet ve potansiyel değerleri yönünde yeni ve uygun çıkış kapıları açılacaktır. Bu ve benzeri objektif ölçme ve değerlendirme yöntemleriyle bir anlamda bilimin gösterdiği gerçeklikler doğrultusunda açığa çıkarılan çıkış kapıları çocuğun veya öğrencinin sosyal çevreyle kendisi olarak bütünleşip, olay, olgu ve objeleri yine kendi prizmasından anlamlandırabilmesi için gereken oksijen ve enerjiyi fazlasıyla sağlayan yegâne koridorlardır.

Çocuğun doğum öncesi getirdikleri yanında, daha sonra baskınlık durumlarına göre etkinliklerinin derecesi değişebilen tutum, sosyal ve kültürel edinimler, toplumsal zihniyet ve oluşan değer yargılarının da yönlendirici etkiye sahip oldukları unutulmamalıdır. Çünkü bunların kaynağı toplumsal norm ve değer yargılarıdır. Bu yüzden, “millî akıl ve düşünüş tarzı” incelemeye değer bir gerçekliktir.

“Millî Akıl” tabirini araştırdığımız zaman, bunun toplumsal boyutuyla millî düşünce ve millî düşünüş tarzı olduğu anlaşılacaktır. Kısaca ifade edildiği gibi; “bir milletin hayatındaki zihniyet şekillerinin o milletin hayatının her cephesine yansımalarıdır”. “Zihniyet” ise; dışarıdan gelen etkilere karşı yorumlama merkezi olan zihnimizin ortaya koyduğu bir tepkisel yorum ve

davranıştır. Burada ön koşulsuz edinilen kabullerin de rolleri olabilir. Çünkü değerlendirmeye alınan girdilerin anlamlandırılabilmesi için önceden yerlerine konulan kıstasların olması gerekmektedir.

Bilindiği gibi, tarihî ve kültürel derinlikleri olan her toplum ve milletin geçmişten geleceğe doğru yol alırken, zaman içerisinde değişip gelişebilen mutabakat noktaları vardır. Bu mutabakat noktaları ortak değer ve inanışlarını da ifade etmektedir. Dayanağı da sosyal süreç içerisinde edinilen yine ortak kavramlardır. İşte; “Millî Akıl ve Düşünüş” bütün bu temel girdilere dayalı olarak verilen tepki veya ürün olarak düşünürsek, elde edilen çıktılardır. Bu manada önemli düşünürlerin ifadelerinde olduğu gibi, “düşünme”; kavramlara dayalı olarak gerçekleşir. Kavramlar ise bir varlığın bilgi işlem merkezi olan zihnimizdeki tasarımı şeklinde algılanabilirler. Bunlar bireyin içerisinde gözlerini açtığı sosyal ortam ve çevrede önceden hazır bulunmaktadır. Bilindiği gibi, toplumları bir arada tutan çok önemli ve olmazsa olmaz toplumsal değerler vardır. Bu çerçeveden bakıldığında zaman bir toplumda; dini inanışlar, gelenek ve görenekler, bilim alanında yapılan araştırma ve faaliyetler, sanatsal ve kültürel etkinlikler, siyasal ve ekonomik etkinlikler bulunmaktadır. Yani; bir toplumun bu günü, dünü ve yarını vardır. Bunlarla birlikte, toplumu belli başlı istikametlere doğru yönlendirme kapasitesine sahip olan bazı sosyal içerikli kurumları vardır. Bunlar, her toplumda değişik şekil ve boyutlarda da olsa var olan değerlerdir. Dil, din, ahlâk, aile ve sosyal ilişkileri düzenleyen hukuk gibi kurumsal değerlerdir. Bunların hepsi sosyal ve hatta evrensel boyutlarda oldukları için, insanı kuşatır, aidiyet duygusunu geliştirir, sosyal hayata ve mensubu olduğu topluma entegre olmasını kolaylaştırır, sosyal ilişkileri ve iletişimi düzenler. Böylece birtakım yükümlülükler altına giren insan, daha da olgunlaşarak daha kâmil insan olma yolunda mesafe almaya devam eder.

Toplumlar yönlendiriciler olarak da tanımlayabileceğimiz bu sosyal kurum ve kuruluşlar yanında, düzenleyici kurumların olması sistemin devamlılığı açısından gereklidir. Bu kurumlar, siyaset, iktisat ve eğitim-öğretim gibi kurumlardır. Bunlar toplumun ve bireylerin ufuklarını açarak diğer kültür alanlarıyla olan zorunlu veya gönüllü teması sağlarlar.

IV. Sonuç

Sonuç olarak; eğitim sistemimiz ve uygulamaları ile ilgili temel sorunların giderilebilmesi için mutlaka öğrencilerin kendi potansiyel değer ve yetenekleri doğrultusunda yönlendirilmeleri ve eğitim-öğretim programlarının ve etkinliklerinin de kesinlikle bu doğrultuda tasarlanıp organize edilerek uygulanmaları gerekmektedir. Yönlendirme etkinliklerinin gerçekçi olabilmesi için, öğrencilerin potansiyel yetenek ve kabiliyet alanlarının doğru bir şekilde açığa çıkarılması büyük bir önem taşımaktadır. Bunun için mutlaka kendi toplumsal değer ve normlarımızın hesaba katıldığı uyarılma çalışmalarının yapılarak kendi çocuklarımızın bu potansiyel değerlerini ortaya çıkarabilecek

psikometrik testlerin kullanılması, uygun teknik ve hassasiyetler doğrultusunda değerlendirilmesi gerekir. Diğer yandan, millî eğitimde kalıcı bir sistem kurabilmek veya varolan sorunları ortadan kaldıracı değişiklikler yapabilmek için, millî eğitimin, milletin kalıcı olan norm ve değerlerinden kaynağını alan, onlarla beslenen millî zihniyete, millî akla dayanması sağlanmalıdır. Millî akla dayanmak demek; milletin taleplerine ve beklentilerine, ihtiyaçlarına, inanış ve çağdaş boyutlardaki yaşayış anlayışına dayanması anlamına geldiği unutulmamalıdır.

Abstract : When the inclining towards and orientation have been evaluated according to education and learning as detailed, orientation may have been defined as all the envisaged and organized studies and work of helping the students in the educational process to attempt to provide the social and personal needs, to know himself and to be known sistematically and complately to earn planned behaviours about professional development, the development of making decission ability and planning the future.

Key Words: Inclining Towards, Orientation.

Kaynakça

- Baymur, Feriha, “Kabilyetleri Ölçüsünde Başarı Gösteremeyen Öğrencilere Yapılan Üç Türlü Yardım Şekli”, Hacettepe Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi, 2: 2, Ankara, 1970.
- Cronbach, Lee, J., “Essentials of Psychological Testing”, New York: Harper and Row Publishers, 1970.
- Gronlund, Norman E., “Measurement and Evaluation in Teaching”, New York: The Macmillan Company, 1972.
- Koç, Nizamettin, “Psikolojik Hizmetlerde Psikolojik Ölçme Araçları ve Sorunlar”, “Eğitimde Psikolojik Hizmetler ve Sorunlar”, Türk Eğitim Derneği Yayını, Bilim Dizisi no: 10, Ankara: 1987.
- Kuzgun, Yıldız, “Mesleki Rehberliğin Bireylerin Yetenek ve İlgilerine Uygun Meslekleri Tanımalarına Etkisi” , A.Ü., Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, No: 118, Ankara, 1982.
- M.E.B., “Sekizinci Milli Eğitim Şurası-Esaslar, Raporlar, Kararlar”, Ankara: 1971.
- M.E.B.,”Orta Dereceli Okullardaki Rehberlik Çalışmaları Değerlendirme Raporu Plânlama – Araştırma ve Koordinasyon Dairesi Rehberlik ve Psikolojik Danışma Bölümü”, Ankara, 1972.
- M.E.B., “Millî Eğitim Sistemimizin Bütünlüğü İçerisinde Programlar ve Öğrenci Akışını Düzenleyen Kurallar Üzerinde IX. Milli Eğitim Şurasının İncelemesine Sunulan Öneriler”, Ankara, 1974.
- M.E.B., “Onuncu Milli Eğitim Şurası: Öneriler, Konuşmalar, Kararlar”, Ankara, 1982.

- M.E.B., “On Birinci Milli Eğitim Şûrası; Öneriler, Konuşmalar, Kararlar”, Ankara, 1982.
- M.E.B., “Ölçme ve Değerlendirme Sistemi Geliştirme Çalışmaları”, 1. Ölçme ve Değerlendirme Sistemi Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara, 1990.
- M.E.B., “On Beşinci Milli Eğitim Şurası”, Ön Komisyon Önerileri Üzerine Araştırma, Doküman No: 4, Ankara, 1995..
- M.E.B., “Bülten Özel Sayı”, Ekim 1995, Milli Eğitim Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı, 1995, a., M.E.B., Bülten Özel Sayı”, Nisan, 1995. Milli Eğitim Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı, 1995.
- Nehrens, William A. Ve Irvin J. Lehmann, “Measurement and Psychology”, New York: Holt Rinhart and Winston, Inc., 1973.
- Oğuzkan, Turhan, “Türkiye’de Ortaöğretim ve Sorunları”, İstanbul, Hisar Eğitim Vakfı Yayını 1, 1981.
- Öner, Uğur, “Benlik Kavramı ile Mesleki Benlik Kavramı Arasındaki Farkın Akademik Başarı ile İlişkisi”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, A. Ü., Eğitim Bilimleri Fakültesi, Ankara, 1982.
- Tan, Hasan, “Gazete Haberleri Testi-Geliştirilmesi ve Standardizasyonu”, Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu, Ankara, 1972.
- Özoğlu, S. Çetin, “Kuder İlgi Alanları Tercih Envanteri Mesleki Form CH El Kitabı”, A. Ü., Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayını No: 65, Ankara, 1977.
- Savaşır, Işık, “Minnesota Çok Yönlü Kişilik Envanteri El Kitabı Türk Standardizasyonu”, Ankara, Sevinç Matbaası, 1988.
- Özoğlu, S. Çetin, “Psikologlar için Aktöresel İlkeler ve Standartlar”, 1. Ulusal Psikoloji Kongresi, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını No: 29, İzmir, 1981.
- Öner, Necla ve Sevgi Özge, “Türkiye’de Kullanılan Psikolojik Testler; El kitabı Ön Çalışması”, 1. Ulusal Psikoloji Kongresi, Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Yayını, İzmir: 1981.
- ÖZ. DE. BİR., “Özel Dersaneler Tip Yönetmeliği” Özel Dersaneler Birliği Yayını, No: 5, Ankara, 1988.
- Tuğrul, Belgen, “Stanford - Binet, KIT Cattell ve Porteus Zekâ Testleri ile MMPI Şahsiyet Testi Uygulama Sonuçları” 1. Ulusal Psikoloji Kongresi, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını: No: 29, İzmir, 1981.
- Uçman, Perin, “Psikologların Görev Tanımı ve Eğitimlerine İlişkin Sorunları Giderebilecek Çözüm Yolları”, Türkiye’de Uygulamalı Psikoloji ve Sorunları, Psikologlar Derneği Yayını, No: 1, Ankara, 1980.
- Ülkü, Sıral, “Lise 1. Sınıfların Uygulanan Bir Grup Rehberliği Programının Yönelme Açısından Etkililiğinin Araştırılması”, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Ankara, 1976.